

УДК 658.12

О.М. ЧОРНА, кандидат економічних наук, доцент
Донецького національного університету

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ІНСТИТУТУ (НА ПРИКЛАДІ БАНКУ)

У статті розглянуто особливості формування власного капіталу фінансово-кредитного інституту в Україні, виявлено специфіку управління власним капіталом на рівні окремого банку (ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК»), сформовано систему показників оцінки ефективності формування власного капіталу банку, що дозволяє виявити характер тенденцій розвитку з урахуванням стратегічних і тактичних цілей.

Ключові слова: власний капітал банку, структура власного капіталу банку, механізм формування власного капіталу банку, управління власним капіталом банку, система показників ефективності управління власним капіталом банку.

Постановка проблеми і її зв'язок із найважливішими науковими та практичними завданнями. Трансформація соціально-економічної моделі суспільства неможлива без широкомасштабних вкладень у реальний сектор економіки. Фінансова система не здатна здійснювати інвестиції у достатніх обсягах, не володіючи відповідними ресурсами. Відтак, проблеми підвищення інвестиційної активності економіки та формування адекватної потребам економіки ресурсної бази фінансово-кредитних інститутів взаємопов'язані.

Різним аспектам формування та регулювання банківського капіталу присвячені праці багатьох вітчизняних науковців, серед яких М.Д. Алексеєнко [1], О.В. Васюренко [2], А.П. Вожжов [3], В.В. Коваленко [4], С.Л. Коваль [5], О.Ю. Козак [6], Н.М. Ткачук [7], Г.М. Шульженко, К.Ф. Черкашина [8], В.В. Фостяк [9] та ін. При цьому переважна більшість робіт орієнтована на дослідження питань сутності та ролі власного капіталу у забезпеченні високого рівня капіталізації банків і банківської системи України. Значно менша увага приділяється дослідженню проблем ефективного застосування методів фор-

мування власного капіталу, новітніх інструментів підтримання достатності власного капіталу та підвищення рівня капіталізації банків.

Формування власного капіталу банків в Україні регламентоване на рівні НБУ. Основні положення зафіксовані в Законі України «Про банки і банківську діяльність». У ст. 31 цього закону визначено вимоги щодо розміру статутного капіталу банку: мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим за 120 млн грн [10].

Слід акцентувати увагу на тому, що це значно вище статутного капіталу юридичних осіб, які не здійснюють банківську діяльність (в період з 01.12.2011 р. по 31.12.2011 р. – 1 255 000 грн). Виняток становлять страхові компанії, статутний капітал яких встановлено на рівні 1,5 млн євро. Суттєвий розмір статутного капіталу банківської установи пов'язаний з ризиковістю банківської діяльності без створення належної ліквідності.

Метою статті є розробка системи показників оцінки ефективності фор-

мування власного капіталу фінансово-кредитного інституту з подальшим розрахунком значень окреслених показників на прикладі вітчизняного банку другого рівня (ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК»), що сприятиме вдосконаленню механізму формування власного капіталу банку (а саме – інструментарію банківського менеджменту) в умовах подолання наслідків системної кризи.

Виклад основного матеріалу. Власний капітал банку – це кошти засновників або акціонерів (власників банку), внесені ними на власний ризик з метою отримання доходу.

Формування та капіталізація ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК», на прикладі якого проведено дослідження, здійснюються шляхом грошових внесків.

З 2009 р. банк є членом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (згідно зі свідоцтвом № 178 від 15 жовтня 2009 р.).

До 2012 р. ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК» очолював другу групу українських банків (згідно з розподілом НБУ банків на групи за розміром активів і регулятивного капіталу) [11]. Щодо визначення рейтингу ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК» у банківській системі України за низкою критеріїв НБУ, то у 2011 р. банк займав 18-те місце. На 1 січня 2012 р. основні показники його діяльності (з урахуванням місця в банківській системі України) покращилися, що дозволило йому піднятися на 12 місце, хоча за статутним капіталом банк залишається на 34 місті. Вражаючі зміни банк демонструє за обсягом чистого прибутку: у 2011 р. за цим показником банк займав 19 позицію, в 2012 р. – вже 5. Слід зазначити значне зростання позиції щодо розміщення коштів у інших банках – банк піднявся з 22 на 5 місце.

Особливостями діяльності ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК» є спрямованість на залучення коштів фізичних осіб та високі комісійні доходи.

Для виявлення особливостей управління власним капіталом ПАТ «Дельта банк» були використані такі форми фінансової звітності: баланс банку, звіт про фінансові результати, звіт про власний

капітал. Згідно з балансом ПАТ «Дельта банк» за 2007–2011 рр., активна та пасивна частини зростали, причому в 2009 р. порівняно з 2008 р. баланс зріс у 1,5 раза, у 2010 р. порівняно з 2009 р. – у 1,6 раза, а в 2011 р. – у 1,7 раза, що свідчить про швидкі темпи розвитку банку.

Процес управління капіталом ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК» здійснюється згідно з внутрішніми нормативними документами, що регламентують процедуру взаємодії між його підрозділами при здійсненні контролю за дотриманням економічних нормативів та спеціальних вимог. Контроль платоспроможності ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК» здійснює за допомогою економічного нормативу адекватності регулятивного капіталу, введеного НБУ. Значення цього нормативу повинно становити не менше 10%. Станом на 01.01.2011 р. цей показник становив 12,84%. Станом на 01.01.2012 р. адекватність регулятивного капіталу була на рівні 11,48%. Зазначене характеризує банк як платоспроможний та такий, що має достатньо капіталу для покриття кредитного ризику та ризику неповернення розміщених активів.

Власний капітал займає невелику частку у пасивах банку (рис. 1).

Значні структурні зміни відбулися у 2011 р., коли питома вага статутного капіталу скала 57,05%, суттєво збільшився розмір питомої ваги нерозподіленого прибутку з 2,46% до 32,38% (приріст питомої ваги – 29,92%).

Дотримання умов НБУ щодо формування капіталу банку станом на 1 січня 2012 р. наведено у табл. 1.

Дані, що наведено в табл. 2, свідчать, що «ДЕЛЬТА БАНК» дотримується більшості економічних нормативів.

Перевищення нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента тимчасове, оскільки НБУ встановив граничні терміни приведення нормативу Н7 у нормативні значення.

Фахівці, серед яких В.В. Коваленко [4], Г.М. Шульженко, К.Ф. Черкашина [8], пропонують формувати систему показників для виявлення рівня капіталі-

Рис. 1. Структура власного капіталу ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК» у 2007–2011 рр., % [11, 12]

Таблиця 1

**Основні умови НБУ щодо формування капіталу
ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК» та інших напрямів банківської діяльності
станом на 01.01.2012 р. (зі звітності банку за IV квартал 2011 р.)**

Показник	Значення на 01.01.2012 р.	Нормативні значення
1. Регулятивний капітал банку, тис. грн	2 761 028	Не менше 120 000 тис. грн
2. Адекватність регулятивного капіталу, %	11,48	Не менше 10%
3. Співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів, %	9,29	Не менше 9%
4. Поточна ліквідність, %	61,6	Не менше 40%
5. Максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента, %	46,48	Не більше 25% від РК
6. Великі кредитні ризики, %	229,4	Не більше 800% від РК
7. Максимальний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, %	0,34	Не більше 5% від статутного капіталу
8. Максимальний сукупний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам, %	0,79	Не більше 30% від статутного капіталу

зації банківської установи. Використаємо запропоновані ними підходи для формування власної системи показників ефективності процесу формування власного капіталу банку (табл. 2).

Запропонована система показників відображає розмір капіталу банку, ефективність управління власним капіталом, а також прибутковість активних операцій банку та емісії.

Позитивною тенденцією для перших двох показників можна вважати їх зростання. Якщо банку притаманна тенденція до зниження показників, необхідно яко-

мога швидше вжити заходи щодо підвищення рівня капіталізації. Наступні три показники характеризують ефективність використанні капіталу, тобто не лише його достатність та кількісне збільшення, а якісний бік, зокрема доходність капіталу, мультиплікатор власного капіталу та чистий прибуток на одну акцію.

Доходність активів та співвідношення темпів приросту власного капіталу і активів дає змогу оцінити якість управління активами. Це вкрай важливо, оскільки одна серед функцій капіталу – формування джерел для активних операцій.

Таблиця 2

Система показників щодо визначення ефективності формування власного капіталу банку (складено із застосуванням джерел [4; 8])

Показник	Характеристика	Формула розрахунку
1. Коефіцієнт власної капіталізації (КВК)	Визначає питому вагу власного капіталу у загальній сумі джерел банку	Власний капітал / Пасиви
2. Коефіцієнт покриття зобов'язань (КПЗ)	Показує ступінь покриття залучених і позичених коштів капіталом	Власний капітал / Зобов'язання
3. Доходність власного капіталу (ДК)	Прибуток на власний капітал	Чистий прибуток / Власний капітал
4. Чистий прибуток з розрахунку на одну акцію (ЧП)	Показує, скільки чистого прибутку припадає на одну акцію	Чистий прибуток / Звичайні акції
5. Мультиплікатор капіталу (МК)	Дозволяє визначити політику банку в галузі фінансування	Активи / Акціонерний капітал
6. Доходність активів (ДА)	Дає можливість отримувати прибуток з активів	Чистий прибуток / Активи
7. Коефіцієнт співвідношення приростів власного капіталу та активів (К _{Двк/а})	Відображає, наскільки зростають активи внаслідок збільшення власного капіталу	Темпи приросту власного капіталу / Темпи приросту активів

Для оцінки ефективності процесу формування власного капіталу банку використаємо запропоновану нами систему показників (табл. 3).

За результатами розрахунків оцінки ефективності формування власного капіталу складено табл. 4, в якій відображено характер змін.

Таблиця 3

Розрахунки оцінки ефективності формування власного капіталу ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК» в 2010–2011 рр.

Показник	Розрахунок
1. Коефіцієнт власної капіталізації (КВК)	$KVK_{2010} = 607483/13797972 = 0,044$; $KVK_{2011} = 1449536/123216416 = 0,062$
2. Коефіцієнт покриття зобов'язань (КПЗ)	$KPZ_{2010} = 607483/4515797 = 0,046$; $KPZ_{2011} = 1449536/8288316 = 0,066$
3. Доходність власного капіталу (ДК)	$DK_{2010} = 14935/607483 = 0,025$; $DK_{2011} = 1449536/8288316 = 0,324$
4. Чистий прибуток з розрахунку на одну акцію (ЧП)	$ЧПа_{2010} = 14935/55314,8 = 0,025$; $ЧПа_{2011} = 1449536/138857,4 = 0,324$
5. Мультиплікатор капіталу (МК)	$МК_{2010} = 13797972/607483 = 22,713$; $МК_{2011} = 23216416/1449536 = 16,016$
6. Доходність активів (ДА)	$ДА_{2010} = 14935/13797972 = 0,001$; $ДА_{2011} = 1449536/23216416 = 0,020$
7. Коефіцієнт співвідношення приростів власного капіталу та активів (К _{Двк/а})	$K_{Двк/а 2010} = 3,005/63,005 = 0,048$; $K_{Двк/а 2011} = 138,6/68,26 = 2,03$

Таблиця 4

Оцінка ефективності формування власного капіталу ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК» в 2010–2011 рр.

Показник	Розрахунок	2010 р.	2011 р.	Характер змін
1. Коефіцієнт власної капіталізації	Власний капітал / Пасиви	0,044	0,062	Позитивний
2. Коефіцієнт покриття зобов'язань	Власний капітал / Зобов'язання	0,046	0,066	Позитивний

Показник	Розрахунок	2010 р.	2011 р.	Характер змін
3. Доходність власного капіталу	Чистий прибуток / Власний капітал	0,025	0,324	Позитивний
4. Чистий прибуток з розрахунку на одну акцію	Чистий прибуток / Звичайні акції	0,27	3,38	Позитивний
5. Мультиплікатор капіталу	Активи / Акціонерний капітал	22,713	16,016	Потребує уваги
6. Доходність активів	Чистий прибуток / Активи	0,001	0,020	Позитивний
7. Коефіцієнт співвідношення приростів власного капіталу та активів	Темпи приросту власного капіталу / Темпи приросту активів	0,048	2,031	Неадекватний

Висновки. Механізм формування власного капіталу банку базується на Положеннях Базельського комітету, вимогах вітчизняних органів нагляду за капіталом банку і обраній фінансово-кредитною установою стратегії.

У результаті проведення системного аналізу капіталу ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК» не встановлено фактів, які свідчать про недотримання банком порядку формування капіталу, резервів та фондів відповідно та вимог нормативно-правових актів Національного банку України. Резерви під втрати за активними операціями є адекватними можливим збиткам.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі пов'язані з тим, що розрахунок показників ефективності власного капіталу показав у цілому позитивний характер тенденцій розвитку ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК».

Можливості збереження зазначеної тенденції варто оцінити після апробації факторних моделей управління власним капіталом банку.

Список використаної літератури

1. Алексеєнко М.Д. Капітал банку: питання теорії і практики: монографія / М.Д. Алексеєнко. – К.: КНЕУ. – 2002. – 276 с.
2. Васюренко О.В. Банківські операції: навчальний посібник / О.В. Васюренко. – К.: Знання, 2008. – 318 с.
3. Вожжов С.П. Ресурсогенеруючий потенціал банківської системи як чинник підвищення її ліквідності та стабіль-

ності [Електронний ресурс] / С.П. Вожжов. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/VUbsNbU/2011_2/index.html

4. Коваленко В.В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення: монографія / В.В. Коваленко, К.Ф. Черкашина. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 153 с.

5. Коваль С. Теоретичні основи механізму формування власного капіталу банку / С. Коваль // Вісник ТНЕУ. – 2009. – № 1. – С. 106–116.

6. Козак О. Концепція моделювання фінансового планування у комерційному банку / О. Козак // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 1. – С. 12–13.

7. Ткачук Н.М. Власний капітал банку та проблеми капіталізації банківської системи України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Н.М. Ткачук; Терноп. нац. екон. ун-т. – Тернопіль, 2008. – 20 с.

8. Шульженко Г.М. Оцінка капіталізації банківської установи / Г.М. Шульженко, К.Ф. Черкашина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2011_31/Contents.htm

9. Фостяк В.В. Особливості побудови механізму управління капіталом банків / В.В. Фостяк // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. Зб. наук. праць. – 2011. – №2 (11). – С. 162–166.

10. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]: закон від 07.12.2000 № 2121-III. –

Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>

11. Офіційний сайт Національного банку України: Банківський нагляд. Основні показники діяльності банків

України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

12. Банки України: ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.deltabank.com.ua/>

В статье рассмотрены особенности формирования собственного капитала финансово-кредитного института в Украине, раскрыта специфика управления собственным капиталом на уровне конкретного банка (ПАО «ДЕЛЬТА БАНК»). Сформирована система показателей оценки эффективности формирования собственного капитала банка, которая позволяет определить характер тенденций развития банка с учетом стратегических и тактических целей.

Ключевые слова: *собственный капитал банка, структура собственного капитала банка, механизм формирования собственного капитала банка, управление собственным капиталом банка, система показателей эффективности управления собственным капиталом банка.*

The article deals with the features of own capital formation of financial and credit institute in Ukraine, the specificity of own capital management at the level of concrete bank – public joint-stock company «DELTA BANK» is considered. The score system of performance evaluation of bank's own capital formation is formed. This system allows the character of bank development tendencies to be indicated due to the account for strategic and tactical aims.

Key words: *own capital of the bank, structure of bank's own capital, mechanism of bank's own capital formation, bank's own capital management, score system of efficiency of bank's own capital management.*

Надійшло до редакції 1.10.2012.